

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 32/2013 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av förundersökningslagen och tvångsmedelslagen samt av vissa lagar som har samband med dem

Till lagutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 19 mars 2013 regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av förundersökningslagen och tvångsmedelslagen samt av vissa lagar som har samband med dem (RP 14/2013 rd) till lagutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet ska lämna utlåtande i ärendet till lagutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Jukka Lindstedt, justitieministeriet

- överinspektör Marko Meriniemi, inrikesministeriet
- referendarieråd Pasi Pölönen, riksdagens justitieombudsmans kansli
- justitieråd Ilkka Rautio, högsta domstolen
- statsåklagare Mika Illman, Riksåklagarämbetet
- advokat, vicehäradshövding Markku Fredman
- professor Raimo Lahti
- professor Kaarlo Tuori
- professor Pekka Viljanen
- professor Veli-Pekka Viljanen.

Dessutom har ett skriftligt utlåtande lämnats av
— professor Tuomas Ojanen.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås det ändringar i den förundersökningslag och den tvångsmedelslag som träder i kraft vid ingången av 2014.

Förundersökningslagens bestämmelser om rätten att anlita biträde vid förundersökning kompletteras och bestämmelsen om skyldighet att infinna sig till förundersökning föreslås bli ändrad så att den utöver polisen också gäller andra förundersökningsmyndigheter.

Bestämmelserna om husrannsakan i tvångsmedelslagen föreslås bli kompletterade. Tvångs-

medelslagens bestämmelser om förutsättningarna för att få använda teleavlyssning föreslås bli ändrade så att detta hemliga tvångsmedel kan tillåtas också vid utredning av sexuellt utnyttjande av barn. Tillstånd att utföra teleövervakning får beviljas också, om det finns skäl att misstänka olovligt brukande, skadegörelse, kränkning av kommunikationshemlighet eller dataintrång som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som begåtts med användning av en teledress eller teleterminalutrustning, eller om

det finns skäl att misstänka lockande av barn i sexuella syften. Så kallad överskottsinformation som fått genom teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter och teknisk observation ska få användas också om det strängaste föreskrivna straffet för brottet är fängelse i minst två år och om det kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet att överskottsinformationen används. Dessutom föreslås det att tvångsmedelslagens bestämmelser om anmälan om användning av hemliga tvångsmedel kompletteras.

Samtidigt med denna proposition överlämnas en regeringsproposition med förslag till ändring av polislagen. Bestämmelserna om hemliga tvångsmedel i tvångsmedelslagen och bestämmelserna om hemliga metoder för inhämtande av

information i polislagen är fast förknippade med varandra.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft vid ingången av 2014 samtidigt med den nya förundersökningslagen och den nya tvångsmedelslagen.

I motiven till lagstiftningsordningen har tvångsmedelslagens bestämmelser om genomsökning av utrustning, teleavlyssning, teleövervakning och användning av överskottsinformation granskats mot bakgrunden av dels bestämmelserna i 10 § i grundlagen om skyddet för privatlivet och förtroliga meddelanden, dels grundlagstutskottets utlåtande GrUU 66/2010 rd. Enligt regeringens uppfattning kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Men regeringen anser det ändå nödvändigt att be om grundlagsutskottets utlåtande om detta.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Bakgrund till propositionen

Riksdagen godkände en översyn av förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen i mars 2011. De nya lagarna träder i kraft i början av 2014. Denna proposition behandlar förslag till ändring av de nya lagarna eftersom man redan före ikraftträdandet har sett vissa behov av ändring och komplettering. Enligt grundlagsutskottets uppfattning är förfarande synnerligen speciellt särskilt med beaktande av det stora antalet ändringsförslag, av vilka en del dessutom är viktiga. Det finns visserligen inga konstitutionella hinder för förfarandet.

I sitt utlåtande GrUU 66/2010 rd uttalade sig utskottet om den förundersökningslag (nedan: den nya förundersökningslagen) och tvångsmedelslag (nedan: den nya tvångsmedelslagen) som träder i kraft i början av 2014. Utskottet ansåg då att ett flertal av de bestämmelser som föreslogs i tvångsmedelslagen var problematiska med avseende på grundlagen och krävde därför att de skulle ändras för att lagen skulle kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Utskottet

noterar att man nu också föreslår ändringar i sådana bestämmelser som fick sin slutliga utformning med stöd av grundlagsutskottets utlåtande. Bland dessa kan nämnas 10 kap. 6 § 2 mom. i tvångsmedelslagen om teleövervakning och dess förutsättningar samt 10 kap. 56 § 1 mom. om användning av överskottsinformation som inhämtats med hjälp av ett hemligt tvångsmedel. Utskottet konstaterar att dess analys till denna del grundar sig på det tidigare utlåtandet om saken. Utskottet anser det ändå nödvändigt att precisera och justera vissa av de synpunkter som framförts i utlåtandet.

Teleövervakning och dess förutsättningar

Utgångspunkter. I 10 kap. 6 § 2 mom. i den nya tvångsmedelslagen finns en förteckning över brott som motiverar teleövervakning. Enligt förslaget kan förundersökningsmyndigheten ges tillstånd att utföra teleövervakning av en teleadress eller teleterminalutrustning som innehas eller annars sannolikt används av någon som är skäligen misstänkt för olovligt brukande, skadegörelse, kränkning av kommunikationshemlig-

het eller dataintrång som riktat sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning (3 punkten) eller för lockande av barn i sexuella syften (4 punkten).

Med teleövervakning avses enligt 10 kap. 6 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen att identifieringsuppgifter inhämtas om ett meddelande som har sänts från en teleadress eller teleterminalutrustning som är kopplad till ett kommunikationsnät eller som har mottagits till en sådan adress eller sådan utrustning och att uppgifter om en teleadress eller teleterminalutrustnings läge inhämtas eller att det tillfälligt förhindras att adressen eller utrustningen används.

De föreslagna bestämmelserna om teleövervakning måste ses i ljuset av grundlagens 10 § 2 och 3 mom. Enligt 2 mom. är brev- och telefonhemligheten samt hemligheten i fråga om andra förtroliga meddelanden okränkbar. Med stöd av 3 mom. kan det emellertid bestämmas genom lag om sådana begränsningar i meddelandehemligheten som är nödvändiga vid utredning av brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden.

Regleringen i grundlagen när det gäller förtroliga meddelanden motiveras främst av behovet att skydda meddelandets innehåll gentemot utomstående. Bestämmelserna garanterar alla rätten att utbyta förtroliga meddelanden utan att någon utomstående obehörigen får reda på innehållet i meddelanden som skickats eller mottagits. Bestämmelsen skyddar inte bara den som sänder meddelanden utan det handlar om en grundläggande rättighet för vardera parten i informationsutbytet (RP 309/1993 rd s. 55, GrUU 19/2008 rd och GrUU 59/2006 rd).

Till brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet räknas t.ex. narkotikabrott, grova våldsbrott samt lands- och högförräderi (RP 309/1993 rd, s. 58/II) samt även grovt sexuellt utnyttjande av barn, grov skadegörelse och under vissa omständigheter en del grova ekonomiska brott (GrUU 36/2002 rd).

Bestämmelsen i grundlagen skyddar, utöver information om innehållet, också annan information som kan ha betydelse för bevarandet av

förtroligheten i meddelandet. Exempel på sådan information är ett samtals identifieringsuppgifter (RP 309/1993 rd, s. 57/II). Enligt utskottets praxis ingår identifieringsuppgifterna inte i kärnområdet i den grundläggande fri- och rättigheten för sekretess i fråga om konfidentiella meddelanden (t.ex. GrUU 6/2012 rd, GrUU 66/2010 rd, GrUU 29/2008 rd). Dessutom har utskottet ansett att rätten att få identifieringsuppgifter inte behöver bindas till vissa typer av brott, om bestämmelserna i övrigt uppfyller de allmänna kraven på begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna (t.ex. GrUU 66/2010 rd, GrUU 29/2008 rd).

10 kap. 6 § 2 mom. 3 punkten i förslaget till tvångsmedelslag. Bestämmelsen i den föreslagna 3 punkten gäller inhämtande av identifieringsuppgifter i fall där en person med fog kan antas göra sig skyldig till ett brott som riktar sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som begåtts med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning. I detta avseende motsvarar bestämmelsen 5 a kap. 3 § 1 mom. 2 punkten i den gällande tvångsmedelslagen som tillkommit genom grundlagsutskottets medverkan (GrUU 8/1994 rd). I utlåtandet som gavs före revideringen av bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna ansåg utskottet att ett intrång i telefonhemligheten av föreslagen omfattning kan genomföras genom en vanlig lag på grund av det viktiga och godtagbara samhällseliga intresse som ligger till grund för befogenheten och med beaktande av de rättsskyddsarrangemang som hänger samman med förfarandet. Den föreslagna bestämmelsen skiljer sig från den gällande tvångsmedelslagen i det att förslaget särskilt nämner de brott — olovligt brukande, skadegörelse, kränkning av kommunikationshemlighet och dataintrång — som kan föranleda teleövervakning. Förslaget kan alltså anses ha en mer begränsad räckvidd än den gällande bestämmelsen.

I sitt utlåtande GrUU 66/2010 rd bedömde utskottet ett förslag enligt vilket teleövervakning var möjlig utan krav på maximistraff om en person med fog kan misstänkas för ett brott som be-

gått med användning av en teleadress eller teleterminalutrustning. Utskottet konstaterade att man på detta sätt kan göra sig skyldig exempelvis till ärekränkning eller anstiftan till vilket brott som helst (s. 7/I). Det förslag som då bedömdes och som alltså inte förutsatte att brottet riktade sig mot ett datasystem hade större räckvidd än den bestämmelse som nu föreslås och den gällande bestämmelsen. Till denna del ansåg utskottet att de föreslagna ändringarna utvidgar teleövervakningen till brott som inte kan anses vara brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden enligt grundlagen. Därför måste bestämmelsen avgränsas så att den bara gäller denna typ av brott och andra till svårighetsgraden jämförbara brott. Utskottet tog alltså inte ställning till huruvida den motsvarande bestämmelsen i 5 a kap. 3 § 1 mom. 2 punkten i den gällande tvångsmedelslagen hade kunnat stiftas i vanlig lagstiftningsordning.

Då förslaget nu bedöms bör det för det första konstateras att olovligt brukande, skadegörelse, kränkning av kommunikationshemlighet och dataintrång allmänt taget inte är brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden enligt grundlagen. Maximistraffet för dessa brott är fängelse i ett år. Om ett sådant brott riktar sig mot ett automatiskt databehandlingssystem kan det likväl ha avsevärda skadliga verkningar för samhället och i synnerhet för skyddet för privatlivet och för förtroliga meddelanden.

I propositionsmotiven (RP 14/2013 rd, s. 19) förklaras i detalj varför en samtyckesbaserad teleövervakning enligt 10 kap. 7 § i den nya tvångsmedelslagen i praktiken inte är ett tillräckligt effektivt sätt att utreda brott som sker i datanät. Ett syfte med förslaget är att göra det möjligt för förundersökningsmyndigheten att med domstolens tillstånd inhämta identifieringsuppgifter i anslutning till ett meddelande utan samtycke av innehavaren av varje apparat i kedjan. Enligt utredning finns det också andra liknande problem som anknyter till datanätets egenskaper. Gemensamt för dessa problem är att olovligt brukande, skadegörelse, kränkning av kommunikationshemlighet och dataintrång som

riktar sig mot databehandlingssystem i praktiken sällan kan utredas eller förhindras utan teleövervakning.

Den föreslagna bestämmelsen är noggrant avgränsad till brott som motiverar teleövervakning och som begås i nätmiljön. Det är typiskt att förövaren olovligt gör eller har gjort intrång i målapparaten eller målsystemet med hjälp av antingen sabotageprogram eller andra motsvarande medel. Olovligt brukande och skadegörelse som riktas mot andra mål än databehandlingssystem omfattas således inte av bestämmelsen. Det finns i det här fallet dessutom ett tungt vägande samhälleligt skäl och godtagbara grunder för en begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna. Begränsningen kan såtillvida anses nödvändig, att de brott som avses i bestämmelsen i praktiken sällan kan utredas eller förhindras utan teleövervakning. När det dessutom är frågan om inhämtande av identifieringsuppgifter som faller utanför kärnområdet i den grundläggande fri- och rättigheten i fråga om sekretess för konfidentiella meddelanden, finns det enligt utskottet inget konstitutionellt hinder för den föreslagna bestämmelsen.

Utskottet påpekar att tillstånd till teleövervakning kan beviljas utifrån 10 kap. 6 § 2 mom. i den nya tvångsmedelslagen. I propositionsmotiven påpekas att saken i princip alltid prövas av domstol (RP 14/2013 rd, s. 21/II). De bestämmelser som reglerar användningen av tvångsmedel och beslut om tvångsmedel kan leda till att domstolen inte beviljar tillstånd för teleövervakning, trots att brottsrubriceringen som sådan berättigar till detta. Utskottet understryker i detta sammanhang att de allmänna principerna i tvångsmedelslagen liksom även de allmänna och särskilda förutsättningarna för användning av hemliga tvångsmedel ska vägas in såväl när tillstånd söks som när det beviljas av domstol (se även HD 2007:7 och HD 2009:54). Detta är särskilt viktigt när det är fråga om att söka och bevilja tillstånd för att förhindra eller undersöka relativt ringa brott. Domstolen måste i sådana fall noggrant pröva om det finns skäl att bevilja tillstånd och hur omfattande tillståndet i så fall ska vara.

10 kap. 6 § 2 mom. 4 punkten i förslaget till tvångsmedelslag. Bestämmelsen i den föreslagna 4 punkten gäller inhämtande av identifieringsuppgifter i fall där en person med fog kan antas göra sig skyldig till lockande av barn i sexuella syften. Brottet är straffbart enligt 20 kap. 8 b § i strafflagen och kan bestraffas med böter eller fängelse i högst ett år. I sitt utlåtande om den nya tvångsmedelslagen såg utskottet det inte som problematiskt att möjligheten till teleövervakning utsträcktes till brottsrubriceringen utnyttjande av person som är föremål för sexhandel (20 kap. 8 § i strafflagen), för vilket straffet är böter eller fängelse i högst sex månader (GrUU 66/2010 rd s. 7). Det är, också med hänsyn till barnets särskilda behov av skydd, utan tvekan frågan om ett brott som kan anses äventyra individens säkerhet i enlighet med 10 § 3 mom. i grundlagen. Det innebär därför inte något konstitutionellt problem att i sådana fall tillåta inhämtande av identifieringsuppgifter.

Användning av överskottsinformation

Med överskottsinformation avses enligt 10 kap. 55 § i den nya tvångsmedelslagen information som fåtts genom teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter och teknisk observation, när informationen inte har samband med ett brott eller när den gäller något annat brott än det som tillståndet avser att förhindra eller avslöja. Enligt 10 kap. 56 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen får överskottsinformation användas i samband med utredning av brott, när informationen gäller ett brott för vars utredning det tvångsmedel skulle ha fått användas genom vilket informationen har fåtts. Enligt samma moment ska domstolen besluta om användning av överskottsinformation, om informationen har fåtts genom ett tvångsmedel om vars användning domstolen beslutar. Enligt det förslag som nu behandlas ska momentet kompletteras så att överskottsinformation också får användas om det för brottet föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år och om användningen av överskottsinformationen kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet. Det föreslås också att momentet preciseras så att

beslut om användning av överskottsinformation som bevisning fattas av domstolen i samband med behandlingen av huvudsaken. Dessutom föreslås att momentet kompletteras med en hänvisning där det konstateras att bestämmelser om att användning av överskottsinformation ska antecknas i förundersökningsprotokollet finns i förundersökningslagen och bestämmelser om att användningen av överskottsinformation ska uppges i stämningsansökan finns i lagen om rättegång i brottmål.

Bestämmelsen i 10 kap. 56 § i den nya polislagen utformades utifrån grundlagsutskottets utlåtande (GrUU 66/2010 rd). Regeringen hade då föreslagit (RP 222/2010 rd) att överskottsinformation får användas i samband med utredning av brott, när informationen gäller ett brott för vars utredning det skulle ha fått användas ett sådant tvångsmedel genom vilket informationen har fåtts, eller när det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst två år. Dessutom föreslogs det att överskottsinformation också får användas för att utreda stöld och häleri. Utskottet bedömde då förslaget i skenet av 10 § 3 mom. i grundlagen, där det står att det genom lag också kan bestämmas om sådana begränsningar i meddelandehemligheten som är nödvändiga vid utredning av brott som äventyrar individens eller samhällets säkerhet eller hemfriden. Den föreslagna bestämmelsen ansågs problematisk för det första för att den enbart utgår från att brottet ska motivera tvångsmedlet, trots att villkoren för tvångsmedlet och de allmänna kriterierna för hemliga tvångsmedel i 10 kap. 2 § ska vägas in i beslutet om tvångsmedel. Dessutom konstaterades det att tillståndsbeslutet alltid ska fattas efter prövning. För det andra skulle användningen av hemliga metoder för att inhämta information enligt 10 kap. 55 § ha blivit betydligt mer omfattande än vad bestämmelserna i kapitlet i övrigt säger om villkoren för att använda dem. I utlåtandet hänvisades genom exempel till att de brott som motiverar tvångsmedel och som är ett villkor för teleavlyssning är allvarliga jämfört med t.ex. stöld för vilket straffet är böter eller fängelse i högst ett och ett halvt år. Utskottets slutsats var att den föreslagna bestämmelsen måste änd-

ras så att domstolen ska besluta om användning av överskottsinformation, om denna information erhållits genom ett tvångsmedel vars användning domstolen ska besluta om. Dessutom får överskottsinformation användas bara för att utreda brott där man hade kunnat besluta att det aktuella tvångsmedlet får användas för utredningen. Utskottet meddelade att förslaget till denna del kunde behandlas i vanlig lagstiftningsordning om dess ställningstagande beaktades.

Nu föreslår regeringen en bestämmelse där kravet på maximistraff är precis det samma — fängelse i två år — som i det tidigare förslag som utskottet ansåg strida mot grundlagen. Till denna del är den föreslagna bestämmelsen förknippad med samma problem som det förslag som utskottet bedömde under förra valperioden. Problemet undanröjs inte av att förslaget visserligen också innehåller positiva ändringar med tanke på det nämnda utlåtandet — stöld och häleri-brott har lämnats bort och förutsättningarna för användning av överskottsinformation har i sak kopplats till de allmänna förutsättningarna för användning av hemliga tvångsmedel enligt 10 kap. 2 § i den nya tvångsmedelslagen (dvs. krav på att användning av denna information kan antas vara av synnerlig vikt för utredning av ett brott).

Med hänsyn till det som sagts ovan är det motiverat att förutsätta att överskottsinformation får användas i samband med utredning av brott endast när informationen gäller ett brott för vars utredning det skulle ha fått användas ett sådant tvångsmedel genom vilket informationen har fått. Utskottet vill dock fästa uppmärksamhet vid att propositionen ger omfattande och i huvudsak adekvata motiveringar till varför överskottsinformation bör kunna användas också vid utredningen av andra brott. Enligt motiven kan det med tanke på intresset för att utreda brott och på det straffrättsliga systemets trovärdighet inte anses vara tillfredsställande att brott av en viss svårhetsgrad inte kan utredas genom användning av överskottsinformation (RP 14/2013 rd, s. 25—26). Som exempel nämns att överskottsinformation som fått genom teleavlyssning en-

ligt 10 kap. 56 § 1 mom. i den nya tvångsmedelslagen inte skulle kunna användas vid utredning av vissa brott (grov mishandel) för vilka det strängaste föreskrivna straffet är tio års fängelse. Det är ägnat att kränka brottsoffrens rättigheter. I motiven hänvisas vidare till att man kan utgå från att överskottsinformationen har fått genom användning av ett lagenligt hemligt tvångsmedel för inhämtande av information (RP 14/2013 rd, s. 21) och till att överskottsinformationen hur som helst har kommit till polisens kännedom och att det inte går att ändra på detta sakläge i efterhand (RP 14/2013 rd, s 23/I).

Det centrala vid bedömningen av bestämmelsen är vilka begränsningar i sekretessen för förtroliga meddelanden som man i detta sammanhang kan lagstifta om. Det är enligt grundlagsutskottet klart att all överskottsinformation som fått genom i sig lagliga tvångsmedel inte utan begränsning kan användas för utredning av vilket som helst brott.¹ Det finns också skäl att upprepa att regleringen när det gäller förtroliga meddelanden motiveras främst av behovet att skydda innehållet i ett meddelande gentemot utomstående. Innehållet i ett meddelande förlorar inte sitt skydd enligt grundlagen enbart därför att man fått information om det genom till exempel teleavlyssning. Bestämmelsen i 10 § i grundlagen begränsar användningen av innehållet i meddelandet också efter detta. Det här är väsentligt också därför att inte bara det egentliga målet för avlyssningen utan också utomstående personer kan bli föremål för hemligt inhämtande av information. Vidare bör det noteras att om användning av överskottsinformation tillåts för utredning av andra, mindre allvarliga brott än sådana som motiverar respektive teletvångsmedel, så innebär detta indirekt en uppluckring av begränsningarna för användning av teletvångsmedel.

¹ Det är i detta sammanhang ändå skäl att påpeka att enligt 10 kap. 56 § 2 mom. i den nya tvångsmedelslagen får överskottsinformation dessutom alltid användas för förhindrande av brott, för inriktning av polisens verksamhet och som en utredning som stöder det att någon är oskyldig.

Utskottet menar att man vid bedömningen av bestämmelsen måste ta hänsyn till å ena sidan den grundlagsskyddade sekretessen för förtroliga meddelanden, och å andra sidan de godtagbara och samhälleligt vägande skäl som anknyter till intresset för att utreda brott och det straffrättsliga systemets trovärdighet och som i viss grad begränsar de grundlagsskyddade rättigheterna. Med hänsyn till detta menar utskottet att det inte är nödvändigt med en begränsning enligt vilken förutsättningen för användning av överskottsinformation är att informationen gäller ett brott för vars undersökning det skulle ha fått användas ett sådant tvångsmedel genom vilket informationen har fått. Det är således möjligt att i enlighet med propositionen godkänna också en bestämmelse där möjligheten att använda de aktuella metoderna är kopplad till maximistraffet för brottet.

Det föreslagna kravet på ett maximistraff på två års fängelse innebär dock att bestämmelsen skulle tillämpas på många brott som inte kan anses äventyra samhällets eller individens säkerhet eller hemfrid enligt 10 § 3 mom. i grundlagen. Det skulle också betyda att överskottsinformation kan användas för utredning av brott som oftast bara ger böter. Därför anser grundlagsutskottet att det maximistraff som är en förutsättning för användning i dessa fall måste vara högre än fängelse i två år. Det kan anses godtagbart att överskottsinformation får användas om det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse i minst tre år. Det finns inte heller något hinder för att bestämmelsen tillämpas på vissa enskilda brott för vilka maximistraffet är fängelse i två år, men som till grovhetsgraden ändå kan jämföras med de ovan nämnda brotten och som uppfyller kriterierna i 10 § 3 mom. i grundlagen. Exempel på brott som avses här är enligt utskottets mening särskilt sådana brott mot liv och hälsa enligt 21 kap. i strafflagen för vilka maximistraffet är fängelse i två år (misshandel, dödsvållande, grovt vållande av personskada, deltagande i slagsmål, framkallande av fara och utsättande), brott mot friheten enligt 25 kap. i strafflagen (frihetsberövande, olagligt framkallande av samtycke till adoption, bortförande av

barn, olaga hot och olaga tvång), liksom även deltagande i en organiserad kriminell samman slutnings verksamhet (17 kap. 1 a § i strafflagen), grovt hemfridsbrott (24 kap. 2 § i strafflagen), utpressning (31 kap. 3 § i strafflagen) och förberedelse till allmänfarligt brott (34 kap. 9 § i strafflagen).

I 10 kap. 56 § 1 mom. i förslaget till tvångslag måste antingen den andra meningen strykas eller bestämmelsen ändras enligt vad som sagts ovan, för att lagförslaget ska kunna godkännas i vanlig lagstiftningsordning. Om förvaltningsutskottet anser att listan över brott som motive rar användning av hemliga metoder bör utvidgas, ska ärendet föras till grundlagsutskottet för ny bedömning.

Utskottet har inga konstitutionella invändningar mot bestämmelsen om att beslut om användning av överskottsinformation som bevisning fattas av domstolen i samband med behandlingen av huvudsaken. Bestämmelsen är inte heller problematisk med tanke på Europadomstolens praxis (se t.ex. Khan mot Förenade kungariket, 12.5.2000, särskilt punkterna 34 och 35). Utskottet föreslår dock att förvaltningsutskottet prövar också det alternativet att beslut om användning av överskottsinformation fattas redan före behandlingen av huvudsaken.

Avbrytande av inhämtande av information genom avlyssning

I 10 kap. 58 § i den nya tvångsmedelslagen finns bestämmelser om situationer där det framgår att teleavlyssning, teknisk avlyssning eller teknisk observation av utrustning har riktats mot sådan kommunikation som metoden inte är avsedd för. I sådana fall ska avlyssningen avbrytas och de upptagningar som fåtts genom avlyssningen genast utplånas. I propositionen föreslås det att paragrafen kompletteras med en bestämmelse om att information som fåtts innan användningen av tvångsmedlet avbrutits dock får användas på samma villkor som överskottsinformation får användas enligt 56 §.

I paragrafen är det inte - till skillnad från överskottsinformation - fråga om en biprodukt från lagenlig användning av ett hemlig tvångs-

medel för informationsinhämtning, utan om användning av information som fåtts genom ett tvångsmedel i en situation där tvångsmedlet inte har godkänts för användning. Information som har inhämtats på detta sätt kan enligt utskottet inte jämföras med överskottsinformation. Dessutom ser paragrafen ut att lida av en intern inkonsekvens, eftersom det först förutsätts att upptagningarna ska utplånas genast, medan det senare sägs att informationen kan användas under vissa förutsättningar. Den sista meningen i 10 kap. 58 § i förslaget till tvångsmedelslag måste därför strykas.

Avslutningsvis

Den tekniska utvecklingen och den organiserade brottslighetens former är enligt grundlagsutskottet faktorer som påverkar behovet att se över bestämmelserna om tvångsmedel. Utskott-

et anser det viktigt att man i framtiden har detta som utgångspunkt när man bedömer hur väl regleringen fungerar och i vilken utsträckning den behöver justeras. Samtidigt måste man se till att rättstryggheten i anknytning till teletvångsmedel, i synnerhet domstolarnas tillståndsförfarande, den interna myndighetsövervakningen och justitieombudsmannens laglighetskontroll fungerar såväl på författningsnivå som i praktiken.

Ställningstagande

Grundlagsutskottet anser

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men lagförslag 2 bara om utskottets konstitutionella anmärkningar till 10 kap. 56 § 1 mom. beaktas på behörigt sätt.

Helsingfors den 20 november 2013

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Johannes Koskinen /sd
vordf. Outi Mäkelä /saml
medl. Sauli Ahvenjärvi /kd
Tuija Brax /gröna
Eeva-Johanna Eloranta /sd
Maarit Feldt-Ranta /sd
Ilkka Kantola /sd
Pia Kauma /saml
Kimmo Kivelä /saf

Anna Kontula /vänst
Markus Lohi /cent
Elisabeth Naucélér /sv
Tom Packalén /saf
Vesa-Matti Saarakkala /saf
Tapani Tölle /cent
Anu Urpalainen /saml
ers. Kimmo Sasi /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Petri Helander.